

สถาปนาหรือสร้าง ประชาธิปไตย?

ดร. ทวีธรรม ธนาคม

ท่านผู้อ่านทราบหรือเปล่าว่า วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ เป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ปวงชนชาวไทย ผู้เขียนอายุ ๑๖ ปี อยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๖ ร.ร. วัฒนาวิทยาลัย

ลัย โรงเรียนพาเราไปเฝ้าฯ ชมกิจกรรมนี้ด้วย

๕๑ ปีผ่านไปแล้ว มีอะไรเกิดขึ้นบ้างที่ยืนยันความสมหวังของคณะผู้ก่อการ ซึ่งเปลี่ยนการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระ

บอบพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ ตั้งแต่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ๕๑ ปี ที่เราพบว่าอำนาจกับธรรมไม่ได้เดิน เกี่ยวก้อยกันมาอย่างอันหนึ่งอันเดียวกัน

ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๔-๕๗ ขณะที่ทำปริญญาเอกอยู่ที่มหาวิทยาลัย Ohio State University อาจารย์การศึกษาของผู้เขียน D. H. Gordon Hulfish ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมงานของ John Dewey เป็นผู้ให้ความรู้แก่ผู้เขียนอย่างซื่อซื่อว่า democracy คืออะไร ผงใจในประชาธิปไตยจนต้องทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ประชาธิปไตยในชีวิตครอบครัว ครอบครัวเท่าไรที่จะช่วยให้ประชาธิปไตยในประเทศเกิดขึ้นได้

ในระยะแรก ๆ ของ ๒๕๐๐ ผู้เขียนกลับบ้านมาแล้ว ๒ - ๓ ปี ได้โอกาสเขียน "เรื่องเล็กที่เป็นเรื่องใหญ่" ให้วารสารชัยพฤกษ์ หนึ่งเขียนเรื่องประชาธิปไตย ถูกอาจารย์เปลื้อง ณ นคร บรรณาธิการว่า "เรื่องนี้ไม่ดีเลย" ทำเอาตกใจ "อาจารย์กรุณาบอกว่าไม่ดีอย่างไร คราวหน้าจะได้ระ" "เขียนเรื่องประชาธิปไตย ก็มัน

เสียเมื่อไรละ!" "อาจารย์คะ ก็
เพราะมันไม่มีชิคะ ดิฉันจึงพยายาม
เขียนให้มันเกิดให้ได้"

คำกล่าวที่ว่า "The pen is
mightier than the sword."
ปากกามีอำนาจกว่าดาบนั้น คงจะ
จริงไม่ไหวเสียกระมังในยุคนี้ แต่
เราจะวางปากกาไม่ได้ในการปลุก
ประชาธิปไตย อย่างน้อยก็ขอให้
ท่านผู้อ่านไปช่วยกันระงับการฝัง
ประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นทุกเมื่อ เชื้อ
วันก็แล้วกัน

ถ้ามีความคิดอยู่ในเรื่องนี้บ้าง
ขออุทิศให้ท่านปรมาจารย์ Hull-
fish ที่เคารพรักของผู้เขียน ผู้
ล่วงลับไปแล้ว ขอให้พลังของท่าน
คลบคลานให้ประชาธิปไตยเกิดขึ้น
อย่างน้อยที่รัฐละมิแฉ

ลักษณะของคนในระบอบประชา ธิปไตย

เมื่อประชาธิปไตยคือ การ
ปกครองของประชาชน โดยประ-
ชาชน เพื่อประชาชน เราก็ต้อง
อบรมบ่มคนของเราให้เป็นมนุษย์
ที่จะเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี จะได้
ไปทำการปกครองแทนผู้อื่นให้เกิด

ประโยชน์แก่ส่วนรวมได้

ผู้นำที่ดี ผู้นำในระบอบเสรี

ประชาธิปไตยต่างจากผู้นำในระ
บอบเผด็จการ ตรงที่ผู้นำในระบอบ
เผด็จการสั่งการ ออกคำสั่งให้ผู้
อื่นปฏิบัติ โดยที่ผู้ปฏิบัติไม่มีโอกาส
จะแสดงความคิดเห็น จอมเผด็จ
การไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม
แต่ยึดประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่
ลักษณะต่อไปนี้ เป็นลักษณะที่จำเป็น
ของผู้นำ

ความรับผิดชอบ (Responsi-
bility) เมื่อรับมอบหมายการ
งานใด ๆ มา ผู้นำย่อมบริหาร
งานนั้นให้ลุล่วงไป และยอมรับว่า
เป็นความผิดของตน หากมีความ
ผิดพลาดเกิดขึ้น ไม่รับแต่ความชอบ
และพาลใส่ผู้อื่นเมื่อมีความผิด

การเป็นที่เชื่อถือได้ (Relia-
bility) เมื่อสั่งว่าจ่าออกไปใน
เรื่องใด ก็ทำตามที่สุด ให้เป็นที่
เชื่อถือได้ ผู้ใดมามอบงานให้ก็
เชื่อได้ว่างานนั้นจะเสร็จตาม
เวลานัดหมาย

การเป็นที่พึ่งได้ (Dependa-
bility) ความหมายถึงการประ
พฤติปฏิบัติตนให้เป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่นได้

ก็เช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว เมื่อ
มอบหมายให้ทำสิ่งใด คนที่มีคุณสมบัติ
ข้อนี้ก็จะต้องทำตามที่ได้รับปากไว้
มิใช่ว่ารับแล้วไม่ทำ หรือถ้าจะทำ
อะไรไม่ได้ก็ไม่รับไว้

ความคิดริเริ่ม ผู้นำย่อมเป็นผู้
ที่มีความคิดริเริ่ม มิใช่ว่าจะต้อง
ทำตามผู้อื่นเสมอไป รู้จักเริ่มทำ
อะไรใหม่ ๆ เพื่อให้กลุ่มงานที่ตน
เป็นผู้นำอยู่นั้น ได้รับประโยชน์สุข
ไปด้วย หรือรู้จักหาวิธีทำงานที่จะ
ทำให้งานนั้นสำเร็จลงด้วยดีและ
รวดเร็ว ถ้าโคลัมบัสไม่คิดเดิน
เรือทางใหม่ คงจะไม่มี การพบ
แผ่นดินซึ่งเป็นสหรัฐอเมริกาขณะ
นี้ ฉะนั้น ความคิดริเริ่มจึงจำเป็น
มาก

การเป็นผู้ตามที่ดี ผู้นำในระบอบ
เสรีประชาธิปไตย ไม่น่าอยู่ตลอด
การ ต้องรู้จักตามด้วย ฟังความคิด
เห็นจากผู้อื่น ถ้าผู้อื่นมีเหตุผลดีก็จะ
ปฏิบัติตาม มิใช่ว่าอะไรที่เป็นความ
คิดของผู้อื่นแล้วจะนำมาปฏิบัติไม่ได้
เพราะเกรงว่าตนจะเสียเกียรติ
หรือได้หน้าน้อยไป

การยอมรับความเป็นเอกัตบุคคล
ไม่มีคนสองคนที่จะเหมือนกันได้ทุก

อย่าง สติประชาชนิปไตยยอมรับ
ความแตกต่างของบุคคล และต้อง
ทำความต่างนั้นให้ยิ่งใหญ่ขึ้นไป

ความเป็นนักวิทยาศาสตร์ ผู้นำ
ที่ดีมักจะใช้วิธีการวิทยาศาสตร์ คือ
สำรวจหาข้อมูลก่อนลงมือทำงาน
ต้องดูว่างานอย่างเดียวกับที่ตนจะ
ทำนั้น มีผู้ใดเคยทำมาแล้วบ้าง
เขาได้ผลอย่างไร ถ้าวิธีการใดมี
ประสิทธิผลดีก็จะใช้วิธีนั้น ทำไปก็
จดไป รายงานไว้ให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง
ทราบ (ไม่ใช่ทำเป็นความลับหรือผู้
คนเดียว) เพื่อว่าเมื่อการบกพร่อง
ขึ้น จะได้รู้ว่าบกพร่องตรงไหนและ
ทำไมจึงบกพร่อง ช่วยให้อุปกรณ์
ได้ง่ายในขั้นต่อไป

ความมั่นใจในตนเอง ถ้าคน
ขาดความมั่นใจในตนเอง เขาก็จะ
ไม่สามารถทำอะไรได้ ฉะนั้นผู้นำ
จะต้องมีความมั่นใจในตนเองว่าตน
สามารถจะใช้ความรู้ความสามารถ
ทักษะ ฯลฯ ของตนทำงาน ตลอด
จนใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่มี คือให้เพื่อน
ร่วมงานทุกคนมีโอกาสแสดงความ
สามารถได้อย่างเต็มที่ให้งานสำเร็จ
ลงได้

อย่างไรก็ตาม ผู้นำต้องไม่มั่นใจ

ใจในตนเอง จนเกิดความหลงตน
เองว่าเป็นผู้วิเศษ สามารถทำ
อะไร ๆ ตามลำพังได้ทุกอย่าง
เพราะความหลงตนเองนั้นจะนำ
ความผิดพลาดมาสู่กิจกรรมของ
ส่วนรวมอย่างไม่มีปัญหา

คุณธรรม คุณธรรมคือการปฏิบัติ
ดีธรรมะ ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็น
สำหรับศิษย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
คำสอนของพระองค์มีมากมาย แต่
ที่ผู้เขียนเห็นว่าจำเป็นมากสำหรับ
ผู้นำ คือพรหมวิหาร ๔ ไม่ว่าผู้นำ
จะอายุเท่าไร เขาคือ "ผู้ใหญ่"
ของกลุ่มของเขา ดังนั้น เขาจะ
ต้องมีความเมตตา (ปรารถนาจะ
ให้ผู้อื่นเป็นสุข) กรุณาอยากหรือ
ช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ มุทิตา (ยินดี
เมื่อผู้อื่นได้ดี) อุเบกขา วางเฉย
หรือวางตัวเป็นกลาง และมีสังคห
วัตถุ ๔ ซึ่งเป็นธรรมสำหรับการอยู่
ร่วมกัน มี ทานัง (การให้) ปิยวาจา
(การกล่าววาจาอ่อนหวาน) อัชต-
จริยา (การทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น)
และสมานัตตา (การปฏิบัติตนเสมอ
ต้นเสมอปลาย เข้ากับผู้อื่นได้ดี)

ธรรมะที่ผู้นำยึดเป็นวิถีชีวิตคือ
การใช้ข้อริยสังคห ๔ ของพระพุทธองค์

รู้ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เมื่อมี
ปัญหาสามารถสืบสาวหาสาเหตุจน
พบ แก่ปัญหาที่สาเหตุ ปฏิบัติตัวตาม
มรรค มีองค์แปด คิดชอบ ปฏิบัติ
ชอบ มีอาชีพสุจริต ฯลฯ

หน้าที่ ผู้นำรู้ว่าตนมีหน้าที่อย่างไร
ไร ทำหน้าที่ที่ตอบแทนลืทธิที่ตนได้
อย่างเต็มใจ

ความนับถือตนเอง ผู้ที่นับถือตน
เอง จะไม่ประพฤติหรือพูดจาเหลว
ไหล วางตนถูกกาลเทศะ มีทิริคือ
ความกล้าหาญและโอศติปะ ละอาย
ที่จะประพฤติชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง
ผู้อื่น ไม่กระทำความผิดที่ตนรู้ดีแล้ว
ว่าผิด

การนับถือผู้อื่นนั้นง่ายกว่านับถือ
ตนเองมาก แต่คนที่นับถือตนเอง
เท่านั้นที่จะรักษาสัจจะเสมอด้วย
ชีวิต

ท่านผู้อ่านบางคนอาจไม่เห็น
ด้วยในลักษณะและคุณธรรมต่าง ๆ
ของผู้นำที่กล่าวมา ผู้นำทุกคนอาจ
ไม่มีคุณลักษณะที่ว่ามาครบถ้วนทุก
อย่าง แต่ถ้าคนที่ถูกสมมุติว่าเป็นผู้
นำขาดคุณธรรมที่กล่าวมา แม้ว่าเขา
จะเป็นผู้มีความรู้สูง มีปริญญาสูง
เพียงใดก็ตาม เขาก็จะไม่สามารถ

นำกลุ่มของเขาให้ประกอบกิจให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมได้เต็มที่

ระบอบการปกครองเสรีประชาธิปไตย ต้องมีพลเมืองที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้มีลักษณะเป็นผู้นำมาก มีฉะนั้นประชาธิปไตยก็ไม่เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนได้

เหตุการณ์ที่พิสูจน์ว่าเรายังไม่เป็นประชาธิปไตย

เรายังมีนักบริหารที่ชอบพูดว่า "ทำลูกเดียว" มีกรรมการทำงานไม่เชิญกรรมการประชุม คิดว่าทรัพย์สินของประชาชนเป็นของส่วนตัว การตัดไม้ทำลายป่าเป็นการทำลายส่วนรวม เพื่อตนและพรรคพวกของตน

เมื่อ "ผู้นำ" พูดอะไรมาเราก็ "ฟังลูกเดียว" เราอาจจะคิดออกว่าที่จริงควรจะเป็นอย่างไร และที่ผู้นำพูดมานั้นผิด แต่เราก็ไม่กล้าคัดค้าน หรือค้านที่สองที่ไม่สำเร็จ เราก็ยอมแพ้ง่าย ๆ

น้ำท่วมกรุงเทพใน พ.ศ. ๒๒๖ และอีกหลายเมืองโดยเฉพาะกรุงเทพพระมหานครนั้น หนังสือพิมพ์ลงว่าเกิดจากคนหลาย

คน ในตำแหน่งสำคัญ ๆ เกิดสภาพ "น้ำท่วมปาก" ไม่กล้าพูดในเรื่องที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบจะต้องพูด จะพูดอย่างตรงไปตรงมาก็ต้องว่า "ไม่ทำหน้าที่ เพราะมีวิคิดเอาตัวรอด"

"ขุนพลอยพะยัค" มีมากเกินไป พวก "เจ้าว่างาม ก็งามไปตามเจ้า" ไม่ต้องคิดอะไรให้ลำบากสมอง เจ้านี้คว่าไปก็ไปหาเจ้าใหม่เกาะต่อไป ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งน่าละอายมาก

มีคนทำงานไม่ยึดหลักการ ทำตามสะดวกของตนและตามความชอบของตน คนอื่นก็ไม่คัดค้าน "จะพูดไปทำไม ในเมื่อคนอื่นเขาก็ไม่พูด" หรือ "พูดเดียวจะถูกหาว่าก้าวก่าย"

ครูปอกว่านักเรียนจะมาเรียนหรือไม่มาเรียนก็ได้ เพราะนักเรียนอาจไม่ชอบวิธีเรียนอย่างที่เข้าห้องฟังครู แต่ถ้าทำอย่างนั้นควรเป็นมหาวิทยาลัยเปิด เข้ามหาวิทยาลัยมีกฎว่า เวลาเรียนต้องไม่ต่ำกว่า ๘๐ เปอร์เซ็นต์ ก็เป็นการเน้นว่าการปล่อยไม่ให้นักเรียนเข้าห้องเป็นการปกครองแบบ "ตาม-ใจ-ลื้อ" ไม่ใช่ระบอบเสรีประชาธิปไตย

ครูที่อาวุโสสูงกว่าพูดกับครูที่อาวุโสต่ำกว่าว่า "เราเป็นใคร จะไปเถียงผู้ใหญ่" แต่ที่ถูกต้องแล้วในลัทธิประชาธิปไตย เรามีความนับถือซึ่งกันและกัน คนอายุมากกว่าต้องนับถือสิทธิส่วนบุคคลของคนที่ยอายุน้อยกว่า และที่สำคัญคือทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการกระทำ ไม่ใช่ว่าเป็นผู้ใหญ่แล้วจะยกตนว่าดีกว่าถูกกว่าผู้น้อยเสมอไป เพราะความคิดอย่างนี้คือความคิดของ Authoritarian เป็นการปกครองโดยคนเดียว ผู้ใหญ่ต้องคิดว่า ลำพังตนคนเดียวงานก็ไม่สำเร็จได้ ยิ่งกว่านั้นหน้าที่ของผู้ใหญ่คือการแนะ (guide) ผู้น้อย ผู้มีประสบการณ์และความรู้ น้อยกว่าไปในทางที่ถูกที่ควร เพื่อเขาจะได้เจริญเติบโตขึ้นมาเป็นผู้นำได้

ในรถไฟ ห้องเสบียงเป็นที่ซึ่งคนมานั่งดื่มเหล้าดื่มเบียร์แช่เป็นเวลานาน ๆ โดยไม่คิดว่า คนที่หิวอยากมานั่งกินอาหาร ที่ยืนคอยอยู่นั้นจะแสบไส้หรือเมื่อย ที่ไหนมีความเห็นแก่ตัว ที่ตรงนั้นก็ไม่มีประชาธิปไตยเหลืออยู่

คำพูดเป็นเครื่องแสดงจิตใจ ความนึกคิด คนที่คิดอย่างประชาธิปไตย

ธิปไตยไม่เป็น คือคิดแต่ประโยชน์ ส่วนตัว ชายผู้หนึ่งบอกผู้เขียนต่อหน้าว่า ผู้เขียนไปทำงานอยู่ที่เดียวกับภรรยาของเขา เป็นการไปช่วยเสริมบารมีภรรยาของเขา ทำไมเขาจะต้องคิดว่า ภรรยาเขาเป็นนางเอกในเรื่อง คนอื่น ๆ เป็นตัวประกอบ ทุกคนก็มีสิทธิที่จะเป็นตัวเอกเหมือนกัน

ในสิทธิประชาธิปไตยนั้นเราทำงานเพื่อเป้าประสงค์อันเดียว คือ ประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ ซึ่งกำลังประสบปัญหา ไม่ใช่ทำงานเพื่อ "เอาหน้า" "เอาชื่อ" หรือ "สร้างบารมี" ให้แก่คนใดคนหนึ่ง ความจริงมีอยู่ว่า "ใครทำกรรมใด ผู้นั้นก็เสวยกรรมนั้น" ไม่ใช่คนหนึ่งทำอีกคนหนึ่ง เสวย

ผู้แทนราษฎรที่ราษฎรเลือกขึ้นมาทำการแทนเขา ไม่ได้ทำงานเพื่อคนส่วนใหญ่ที่เลือกเขาขึ้นมา แต่มาคอยโกยเพื่อตนและพรรคพวกของตน ฉะนั้น ผู้แทนคนนั้นก็พึงประชาธิปไตยในหลุมลึก ๆ เรียบร้อยแล้ว

ผู้รับสมัครเลือกตั้งแจกเงินในการเลือกตั้ง เพื่อให้ตนได้รับเลือก

20 รุสมิถ

คนไปเลือกก็ทำเพื่อเงิน ไม่ได้ใช้ความคิดพิจารณาคุณภาพของคน เมื่อเงินสำคัญกว่าหน้าที่ตรงที่ใด ตรงนั้นก็มีการประหารประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่ง

การปลูกประชาธิปไตยในวิถีชีวิต

เท่าที่กล่าวมาก็คงจะเพียงพอแล้วว่า เสรีประชาธิปไตยของเรา ยังไม่เกิด หน้าที่รับผิดชอบจะให้ประชาธิปไตยเกิดนั้น มีอยู่สองหน่วย คือสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา

สถาบันครอบครัว มีบทบาทสำคัญที่สุดในการปลูกประชาธิปไตย เพราะเป็นโรงเรียนแรกของเด็ก พ่อแม่จะต้องอบรมสั่งสอนให้เด็ก เข้าใจว่าตนมีหน้าที่อย่างไรที่จะต้องปฏิบัติเพื่อจะได้รับความสิทธิต่าง ๆ เป็นการตอบแทน ความรับผิดชอบ การช่วยตนเอง การเป็นที่เชื่อถือได้ ฯลฯ พ่อแม่จะต้องให้ความมั่นใจในตนเองแก่เด็ก ให้เขาคิดว่าเขาเป็นลูกที่พ่อแม่ต้องการ และเขามีความสามารถทำอะไรๆ สมแก่วัยของเขา ความมั่นใจในตนเอง และคุณธรรมอื่น ๆ ที่ได้จากรอบคอบนี้เองที่จะช่วยให้เขา

สามารถทำงานใหญ่ในอนาคตได้ เรื่องสำคัญที่จะเว้นไม่ได้ในการอบรมบ่มนิสัยคือ ต้องให้เขาว่าอภิสิทธิ์ที่ได้มานั้นจะต้องแลกเปลี่ยนกับความรับผิดชอบ (There is no privilege without responsibility)

สถาบันการศึกษา คนส่วนใหญ่ได้เรียนแต่ระดับประถม พอถึงมัธยมก็หายไปกว่าครึ่ง และมาศึกษาที่มหาวิทยาลัยหรืออุดมศึกษาที่เหลือน้อยจำนวนอยู่นิดเดียว ฉะนั้นมหาวิทยาลัยของประเทศที่กำลังจะเป็นประชาธิปไตย ต้องรับผิดชอบเพาะปลูกประชาธิปไตยให้เกิดและเจริญเติบโต จำเป็นจะต้องสนใจในเรื่องนี้ให้มาก รับผิดชอบทำงานนี้ให้สำเร็จ มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นว่า เราตั้งมหาวิทยาลัยให้คนกลุ่มหนึ่งมาทำมาหากินเท่านั้น

การสอนวิชาต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นวิชาใด ผู้เรียนจะต้องได้รับการฝึกฝนให้ฟังเป็น คิดเป็น พูดเป็น และเขียนเป็น เพราะการเข้าร่วมในขบวนการประชาธิปไตยนั้น บางทีก็ต้องทั้งพูดและเขียน ไม่ใช่ "ทำลูกเดียว" อย่างที่บางคน

พูดอย่างภูมิใจในตนเอง

สอนคนกับสอนวิชา ผู้บริหาร

การศึกษาคนหนึ่งบอกว่าน่าเสียดาย
ที่ขณะนี้เรามีแต่นักวิชาการ ไม่ใคร่
จะมีครู ครูของผู้เขียนที่ให้ความคิด
ในเรื่องนี้คือครูจิตวิทยาวัยรุ่น ชั่ว
โมงแรก แกก็เรียกนักศึกษาแต่ละ
คนถามว่าใครสอนอะไร มีคนตอบ
ว่า "ภาษาอังกฤษ สังคม คำนวณ
 ฯลฯ" แกหยุดถาม แล้วว่า "ไม่มี
ใครสอนคนเลยหรือ?"

แน่นอนเราใช้วิชาเป็นเครื่องมือ
สอนคน ให้คนเกิดความรู้ความ
เข้าใจในวิชานั้น ๆ ในขณะเดียว
ก็มีการฝึกให้คิดคือ ให้ตัดสินใจเป็น
เพราะมนุษย์ที่อยู่ในระบอบประชาธิปไตย
นั้นต้องคิดอะไร ๆ เอง
ตัดสินใจแล้วลงมือกระทำสิ่งที่คิดที่สุด
ไม่ใช่ว่าใครบอกอะไรมาก็รับไว้
เชื่อและทำตามโดยปราศจากเหตุ
ผล

ครูที่สอนคนนั้นจะต้องดูแลทุกข์
สุขของคนที่คุณสอนด้วย เพราะ
เมื่อผู้เรียนมีปัญหาหรือมีความทุกข์
ความคิดของเขาจะไม่แจ่มแจ้ง
ผู้เรียนที่จะ เรียนได้ดีต้องมีร่างกาย
แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

มีอารมณ์เป็นสุข ในด้านสังคม
(social well-being) ต้อง
เป็นคนที่เข้ากับผู้อื่นได้ มีมนุษย-
สัมพันธ์ดี

สุขภาพในความหมายของเจ้า
ตัวรับเรื่องสุขภาพซึ่งเป็นครูคนหนึ่ง
ของผู้เขียน คือ คนที่สุขภาพดีคือคน
ที่ Thinks well, feels well
and acts well" คิดดี (คิดเป็น
คิดออก) มีความรู้สึกสบาย(อารมณ์
แจ่มใส) และประพฤติชอบ

ครูที่สอนจะใช้วิธี "บอกเล่า"
แต่น้อย ให้นักเรียนของตนได้กระ
ทำอะไรต่าง ๆ เอง การค้นคว้า
จะนำความรู้อย่างแจ่มแจ้งมาให้
เขา นักปราชญ์จีนผู้หนึ่งกล่าวว่า
"I hear I forget, I see
I remember, I do I un-
derstand." การเรียนที่ช่วยให้
เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งจึงจะนับ
ว่าเป็นการเรียนรู้อย่างแท้จริงแล้ว
จำ นั้นเป็นเพียงการรับรู้ เท่านั้น

ครูมีโอกาสฝึกให้นักเรียนของ
คนเป็นคนตรงต่อเวลาโดยทำตัว
อย่าง ฝึกให้รู้จักหน้าที่โดยครูทำ
หน้าที่ของครูเต็มความสามารถครู
ฝึกให้พึ่งงานเองโดยมอบงานให้

ไปค้นคว้า ฝึกให้ทำงานกับผู้อื่นเป็น
โดยมอบงานกลุ่มให้

ที่สำคัญก็คือครูต้องรู้วิชาของ
ตนอย่าง "รู้แจ้งแทงตลอด" แต่ก็
อย่าลืมว่าตนคือมนุษย์ จะรู้ไปทุก
อย่างไม่ได้ ไม่เป็นการนำอายุที่
จะผดไว้ตอบคำถามของนักเรียน
เมื่อค้นคำตอบได้แล้ว

ถ้าครูสอนโดยถามแทนบอก
นักเรียนก็จะรู้จักฟัง คิดแล้วตอบ
ให้ตรงกับคำถาม ครูต้องให้นัก
เรียนได้ฝึกพูด และฝึกเขียนข้อ
ความหรือบทความ ต้องฝึกให้นัก
เรียนรู้จักย่อความ พูดสั้นๆ เสนอ
แต่ใจความสำคัญ เมื่อเขียนต้องรู้
ว่าต้องจัดหัวข้อใดไว้ก่อนหลัง
(sequence) ให้งานแล้วครูต้อง
ตรวจแก้

ถ้าทำได้อย่างว่าสถานที่ศึกษา
ก็จะเป็นโรงเพาะประชาธิปไตย
ให้คนพร้อมที่จะไปช่วยสร้างและ
เสริมระบอบประชาธิปไตยในการ
ปกครองของประเทศ

แม้ว่าเวลาจะผ่านไป ๕๐ ปี
แล้ว ก็ยังไม่สายที่เราจะช่วยกัน
ปลูกประชาธิปไตยในวันนี้และวัน
ข้างหน้าในงานของเรา